

01.1 Ο φίλος μας το δάσος

Το νόημα του κειμένου

Ο χρόνος για τα πλάσματα του δάσους είναι διαφορετικός από αυτόν των ανθρώπων.

Μερικά πλάσματα, όπως τα έντομα, δε ζουν πάνω από μια μέρα, άλλα πάλι ζουν περισσότερα χρόνια.

Επίσης, τα δέντρα ζουν πάρα πολύ καιρό και είναι δύσκολο να πούμε πόσο ακριβώς. Είναι φανερό ότι ο κάθε οργανισμός αντιλαμβάνεται το χρόνο διαφορετικά.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Πώς δείχνουμε τον χρόνο στον λόγο

A. Με τους χρόνους των ρημάτων

- Οι χρόνοι του ρήματος δείχνουν το **παρόν** :
 - Ενεστώτας
 - Παρακείμενος
- Οι χρόνοι του ρήματος δείχνουν το **παρελθόν** :
 - Παρατατικός
 - Αόριστος
 - Υπερσυντέλικος
- Οι χρόνοι του ρήματος δείχνουν το **μέλλον** :
 - Εξακολουθητικός Μέλλοντας
 - Συνοπτικός (ή Στιγμιαίος) Μέλλοντας
 - Συντελεσμένος Μέλλοντας

B. Με χρονικά επιρρήματα

Χρονικά επιρρήματα είναι οι λέξεις που φανερώνουν χρόνο και απαντούν στην ερώτηση πότε;

Τέτοια είναι τα εξής:

σήμερα, αύριο, μεθαύριο, χθες, προχθές, πέρυσι, πρόπερσι, (ε)φέτος, του χρόνου, τώρα, πρώτα, ύστερα, έπειτα, μετά, κατόπιν, πριν, απόψε, αμέσως, μόλις, ευθύς, συχνά, συνεχώς, διαρκώς, ξανά, γρήγορα, αργά, νωρίς, πάντα, πάντοτε, κάποτε, ποτέ, όποτε, πότε, πότε πότε, οποτεδήποτε, κάπου κάπου, άλλοτε, συνήθως, πια, πάλι.

Γ. Με χρονικές προτάσεις

Οι χρονικοί σύνδεσμοι εισάγουν δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις και είναι οι παρακάτω :

όταν, όποτε, μόλις, πριν, αφού, μετά που, ώσπου, μέχρι που να, ενώ, καθώς, όσο

Δ. Με επιρρηματικούς χρονικούς προσδιορισμούς

Για τον προσδιορισμό του χρόνου χρησιμοποιούμε εκτός από τους χρόνους του ρήματος, τα χρονικά επιρρήματα και τους χρονικούς συνδέσμους και τα εξής:

α) **Ουσιαστικά που δείχνουν χρόνο** : πρωί, μεσημέρι, βράδυ, ημέρα, νύχτα, εβδομάδα, μήνας, χρόνος, μέλλον, παρελθόν κτλ.

β) **Επίθετα που δείχνουν χρόνο** : σύντομος, μακρόχρονος, διετής, πολυετής, ισόβιος, προηγούμενος, επόμενος, σημερινός, χθεσινός.

Ε. Με φράσεις που αρχίζουν με προθέσεις

Οι προθέσεις της γλώσσας μας είναι οι: αντί, από, για, δίχως, εναντίον, εξαιτίας, έως, ίσαμε, κατά, λόγω, με, μετά, μεταξύ, μέχρι, παρά, πριν, προς, σαν, σε, χωρίς, ως

Οι προθέσεις κάποιες φορές μπαίνουν μπροστά από ονόματα και φανερώνουν χρόνο.

Μερικές από αυτές είναι:

από + αιτιατική, για + επίρρημα, κατά + ουσιαστικό, μέχρι + επίρρημα, προς + ουσιαστικό
κ. ά π.χ. Σε περιμένω από χθες. -- Γράφει για την ώρα. -- Να έρθεις κατά το βράδυ.

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ενότητες και Πλαγιότιτλοι

Στα κείμενα θα συναντήσουμε **παραγράφους** και **ενότητες**. Κάθε παράγραφος ή κάθε ενότητα **διαφέρει από την άλλη στο νόημα που εκφράζει**. Όλες οι παράγραφοι συγκροτούν μια ενότητα, ενώ όλες οι ενότητες ένα κεφάλαιο.

Πλαγιότιτλος είναι ο τίτλος ενός τμήματος του κειμένου (ενότητας ή παραγράφου) που αποδίδει συνοπτικά το περιεχόμενό του.

Παράδειγμα : Στο μάθημα που εξετάζουμε έχουμε τις παρακάτω ενότητες και πλαγιότιτλους :

1η Ενότητα: Ο χρόνος κυλούσε ...ένα μ αυτή,

Πλαγιότιτλος · Το πέρασμα του χρόνου στο δάσος.

2η Ενότητα: Υπήρχαν πλάσματα ... τόσο διαφορετικά το χρόνο

Πλαγιότιτλος - Η διάρκεια της ζωής διάφορων πλασμάτων του δάσους.

3η Ενότητα: Τα μικρά Εφήμερα ... ήταν κάτι αφύσικο για το δάσος.

Πλαγιότιτλος - Η διαφορετική αίσθηση που έχουν τα πλάσματα του δάσους για τον χρόνο και τη ζωή τους.

Εκφραστικά μέσα του κειμένου

Η **μεταφορά** είναι ένα σχήμα λόγου κατά το οποίο οι λέξεις που χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε μια έννοια δεν έχουν την πραγματική (κυριολεκτική) τους σημασία, αλλά διαφορετική- π.χ. ο χειμώνας της ζωής (μεταφορά) αντί τα γεράματα (κυριολεξία).

Η **παρομοίωση** είναι ένα σχήμα λόγου κατά το οποίο, για να τονίσουμε μια ιδιότητα ενός προσώπου ή πράγματος, το θεωρούμε όμοιο με κάποιο άλλο που έχει την ίδια ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό. Στην παρομοίωση χρησιμοποιούμε συχνά τη λέξη σαν π.χ. Αυτός βαδίζει αργά σαν χελώνα.

Εικόνα είναι η παράσταση που σχηματίζεται στη σκέψη ή τη φαντασία μας για ένα πρόσωπο, τοπίο με τον προφορικό ή τον γραπτό λόγο.

Κοσμητικά χαρακτηρίζονται τα **επίθετα** που «κοσμούν», στολίζουν τον λόγο και κάνουν μια περιγραφή πιο ζωντανή και μια εικόνα πιο όμορφη και πιο παραστατική π.χ. η γαλήνια, γαλάζια θάλασσα.

Υπερβολή είναι το σχήμα λόγου στο οποίο μεγαλοποιούμε υπερβολικά τα πράγματα σε μια αφήγηση ή περιγραφή για να δημιουργήσουμε ισχυρή εντύπωση.

Τι είναι η αφήγηση ;

Αφήγηση είναι η γραπτή διήγηση γεγονότων με μια συγκεκριμένη σειρά.

Αφηγηματικά κείμενα είναι τα Διηγήματα, τα Μυθιστορήματα, τα Παραμύθια, οι Μύθοι, και οι Θρύλοι.

Υπάρχουν διάφορα **είδη αφηγηματικών κειμένων**, όπως:

- τα διηγήματα
- τα μυθιστορήματα
- τα απομνημονεύματα
- οι ιστορικές αφηγήσεις
- τα παραμύθια
- οι μύθοι

Για να αφηγηθούμε γεγονότα χρειαζόμαστε:

- παρελθοντικούς χρόνους
- χρονικούς συνδέσμους
- χρονικά επιρρήματα
- χρονικές προτάσεις (για να δηλώσουμε τη χρονική στιγμή των γεγονότων)
- ρήματα δράσης
- περιγραφικά ουσιαστικά και επίθετα για να παρουσιάσουμε τις εικόνες

Η οργάνωση της αφήγησης μιας ιστορίας γίνεται με βάση τον χρόνο, καθώς **τα γεγονότα που αφηγούμαστε παρουσιάζονται με χρονική σειρά**. Ωστόσο, κάποιες φορές, σε λογοτεχνικές συνήθως αφηγήσεις, μπορεί τα γεγονότα να μην παρουσιάζονται με χρονική σειρά, αλλά η ιστορία να ξεκινάει, για παράδειγμα, από το τέλος ή από κάποιο κρίσιμο σημείο της και ο αφηγητής να μιλάει μετά για το πώς άρχισε.

Οργάνωση της αφήγησης μιας ιστορίας		
Τι αναφέρεται	Πώς αναφέρεται	Παραδείγματα
Ο τόπος/χώρος - το πού συμβαίνουν τα γεγονότα.	Με τοπικούς προσδιορισμούς (επιρρήματα, φράσεις με προθέσεις).	<i>στο δάσος αυτό. έξω από την αυλή του σπιτιού κ.λπ.</i>
Ο χρόνος – το πότε συμβαίνουν τα γεγονότα.	Με τους χρόνους των ρημάτων (συνήθως χρησιμοποιούμε παρελθοντικούς χρόνους, αλλά και ενεστώτα, που δίνει ζωντάνια στον λόγο).	<i>Εκεί που στεκόταν στην είσοδο και περίμενε, ξαφνικά ακούει κάτι ουρλιαχτά.</i>
	Με χρονικούς προσδιορισμούς (επιρρήματα, φράσεις με προθέσεις, χρονικές προτάσεις).	<i>Χθες, σήμερα, το πρωί, ύστερα από λίγο, όταν έφυγε... μόλις τον είδε...</i>
Οι ήρωες της ιστορίας (πραγματικοί ή φανταστικοί, άνθρωποι, ζώα, φυτά).	Δίνοντας στοιχεία γι' αυτούς, όπως: όνομα, επάγγελμα / ιδιότητα, φύλο, ηλικία, καταγωγή, κάποιο χαρακτηριστικό κ.λπ.	<i>ένας άντρας, ο γιατρός, ένας νεαρός, ο Ινδός, ένας μακρυμάλλης, το μικρό ελαφάκι, το γέρικο πλατάνι κ.λπ.</i>

Η εξέλιξη της ιστορίας : Πώς ξεκινάει (αρχή)	α) Συχνά με κάποιο γεγονός που αποτελεί την αιτία-αφορμή για όσα θα ακολουθήσουν.	<i>Μια δυνατή καταιγίδα ξέσπασε ξαφνικά στο δάσος.</i>
β) πώς προχωράει στη συνέχεια (μέση) γ) πώς τελειώνει (τέλος)	β) Με χαρακτηριστικά και ενδιαφέροντα γεγονότα που συμβαίνουν στη συνέχεια.	<i>Το μικρό ελαφάκι έτρεξε γρήγορα να κρυφτεί στην κουφάλα του γέρικου πλατάνου. Εκεί όμως είχε κρυφτεί κι ένας λύκος που...</i>
	γ) Με αποτελέσματα των ενεργειών των ηρώων, τα οποία αποτελούν λύση του προβλήματος που αντιμετωπίζουν, την κατάληξη της ιστορίας.	<i>Έτσι το μικρό ελαφάκι και ο λύκος έγιναν αχώριστοι φίλοι.</i>
Οι σκέψεις και τα συναισθήματα των ηρώων της ιστορίας ή του αφηγητή.	Με χαρακτηριστικές λέξεις/φράσεις που φανερώνουν σκέψεις και συναισθήματα.	<i>Χαρούμενο το ελαφάκι, σκέφτηκε πως τελικά ο λύκος δεν ήταν τόσο κακός.</i>

{tab title="Τα είδη των κειμένων" open="false" theme="colorful" color="random"}

Τα κείμενα ανήκουν είτε στον **αναφορικό** είτε στον **κατευθυντικό** λόγο :

Στον **αναφορικό λόγο** ανήκουν τα **περιγραφικά** και στα **αφηγηματικά** κείμενα, στα οποία παρουσιάζω πρόσωπα, πράγματα, γεγονότα και καταστάσεις.

(α) **περιγραφικά κείμενα** είναι αυτά που περιγράφουν ένα πρόσωπο, ζώο, κτίσμα, τοπίο, γεγονός.

(β) **αφηγηματικά κείμενα** είναι αυτά που εξιστορούν ένα γεγονός ή μια σειρά γεγονότων.

Στον **κατευθυντικό λόγο** ανήκουν τα **κείμενα οδηγιών** και τα **κείμενα επιχειρημάτων**, τα οποία περιέχουν οδηγίες και επιχειρήματα με τα οποία προσπαθούν να οδηγήσουν τον αναγνώστη σε μια ορισμένη ενέργεια ή συμπεριφορά.

(α) **κείμενα με οδηγίες** είναι αυτά που μας κατευθύνουν για το πώς να εκτελέσουμε μια συνταγή, να συναρμολογήσουμε ένα έπιπλο, να μάθουμε τον χειρισμό μιας συσκευής κ.λπ.

(β) **κείμενα με επιχειρήματα** είναι αυτά που περιέχουν θετικά ή αρνητικά επιχειρήματα του συγγραφέα για ένα θέμα που απασχολεί την κοινωνία ή μικρότερη ομάδα ανθρώπων.